

„אם נרצה להביא ראיה שהעם שבשוק לא ידע עברית, אין צריכים לנ"ל: כל אותו "מוסד" של תרגום ומתורגמן לא שימש אלא לפרש לעם את המקרא (שנקרא בציבור מספר התורה במקור) ואת דרשות ראשי הישיבות, שנאמרו ברובן עברית.

ועיין פסחים מ"ב ע"א: "אמר רב יהודה אשה לא תלוש אלא במים "שלנו" ("בלילה"). דרשה רב מתנה בפפוגיא ("ובלשון הקודש היו דורשין וכסבורין השומעין שמים שלו הוא אומר"), למחר אייתו כולי עלמא חצבייהו ואתו לגביה ואמרו ליה הב לן מיא אמר להו אנא במיא דביתו ("תרגום של לנו") אמרין. וכן יומא כ' ע"ב: "רב איקלע לאתריה דרבי שילא ("ולא היו מכירין אותו"). לא היה אמורא ("מתורגמן העומד לפני חכם הדרשן והחכם לוחש לו לשון עברית והוא מתרגם לרבים לשון שהן שומעין") למיקם עליה דרבי שילא, קם רב עליה וקא מפרש מאי קריאת הגבר קרא גברא ("נפל לו בתוך הדרש שלחש לו ר' שילא קרות הגבר לשון עברי והוא תרגם לרבים קרא גברא"). ואין צורך להביא ראיות נוספות שהעם לא ידע עברית. אך כלום יעלה על הדעת להקיש מן העם על יושבי בית המדרש...

מן המפורסמות שבימי בית שני דחקה הארמית לאט לאט את העברית מפי העם. וכבר אמר נחמיה (י"ג כ"ד): "ובניהם חצי מדבר אשדודית ואינם מכירים לדבר יהודית" והתלמוד אומר עוד עזרא תקן להם לישראל שיהיו מתרגמים לארמית בשעת קריאת התורה.

„אבל בבתי המדרש, ובמיוחד בארץ-ישראל, דברו לעולם עברית, שהרי לשון המשנה היא כולה עברית, מלבד מובאות שהביאו מתוך מסמכים רשמיים שנכתבו בלשון העם. אך לשון המשנה ניכר עליה ששוב אין היא לשון העם אלא "לשון חכמים" וכשהיא מרחיבה את אוצר מליה, אין היא שואבת ממקור חי, אלא ממלאה את חסרונה על ידי יצירה חדשה של בטויים. לשם יצירה זו הועתקו בטויים מן הארמית, מבלי להתאימם לרוח הלשון העברית. וגם "עובדו" ביטויים ארמיים, אע"פ שבעברית העתיקה היו בטויים קיימים ועומדים בעלי אותה משמעות עצמה, וכל זה — כדי לקרב את הנאמר להבנת הדור.

והרי דוגמא: בכלים פרק כ"ד, ט"ז נאמר "יוצאת חוץ" תחת "זונה", ועיין בפרוש הרמב"ם שם. מדוע בחרו בבטוי מוזר זה ולא השתמשו בבטוי העברי הרגיל? מן הנאמר לעיל מתבאר הדבר. "נפקת ברא" הוא זונה בארמית, ועיין אונקלוס בראשית ל"ד ל"א. התנא חפץ שדבריו יובנו ע"י העם ומאידך לא חפץ לנטוש את העברית, לכן יצר את הבטוי "יוצאת חוץ", שהוא תרגום מלולי מן הארמית.

וכן נראה לי הבטוי "זכרים" בר"ה כ"ו ע"ב תרגום מלולי של "דכרא" שהרי העברי נהג לומר "אילים".

המשנה הראשונה של פסחים אומרת "אור" ל"ד ולא "ערב". הרבה פירשו ביטוי זה וגם ראו אותו כלשון סגי נהור, אך כל הפירושים אינם פתורונות אם לא נוסף ש"אורתא" הוא "ערב" בארמית, ו"אור" הוא תרגום "אורתא". ועוד יש להרבות בדוגמאות.

„בטויים רבים במתכונת ארמית נתערבו במשנה אך יש להשמר מלהפריז בזה. בטויים רבים במשנה מקורם בעברית קדומה גם אם לא מצאו מקומם במקרא כי ברור שאין התנ"ך יכול להכיל את כל אוצר המלים של עברית, שבזמן שהעברית היתה שפה חיה ומדוברת היתה עשירה הרבה יותר. עם המסורת שבע"פ נמסר גם אוצר לישוני גדול והוא מצא את מקומו במשנה. תבות שמתכונתן הוא ע"פ הארמית ניכרות על פי רוב לפי צורתן. (ועיין ש. י. רפפורט, תולדות רבינו נתן, תדפיס (הצפירה תרע"ג) עמ' 21).

ונקרא הלילה אור כדרך שנקראין כמה דברים בהפכין, ונעשה כן כדי לדבר בלשון נאה ומעולה, ולא תהא פתיחת הספר בשם העדר מן ההעדרים, כלומר החשיך. [עיי' רמב"ם פסחים א' ע"א]

שם

לשם יצירה זו הועתקו בטויים מן הארמית, מבלי להתאימם לרוח הלשון העברית. וגם "עובדו" ביטויים ארמיים, אע"פ שבעברית העתיקה היו בטויים קיימים ועומדים בעלי אותה משמעות עצמה, וכל זה — כדי לקרב את הנאמר להבנת הדור. [עיי' רמב"ם פסחים א' ע"א]

[מקל:]
אין קצת כענין
הוא (אין קצת כענין)
הוא (אין קצת כענין)
הוא (אין קצת כענין)